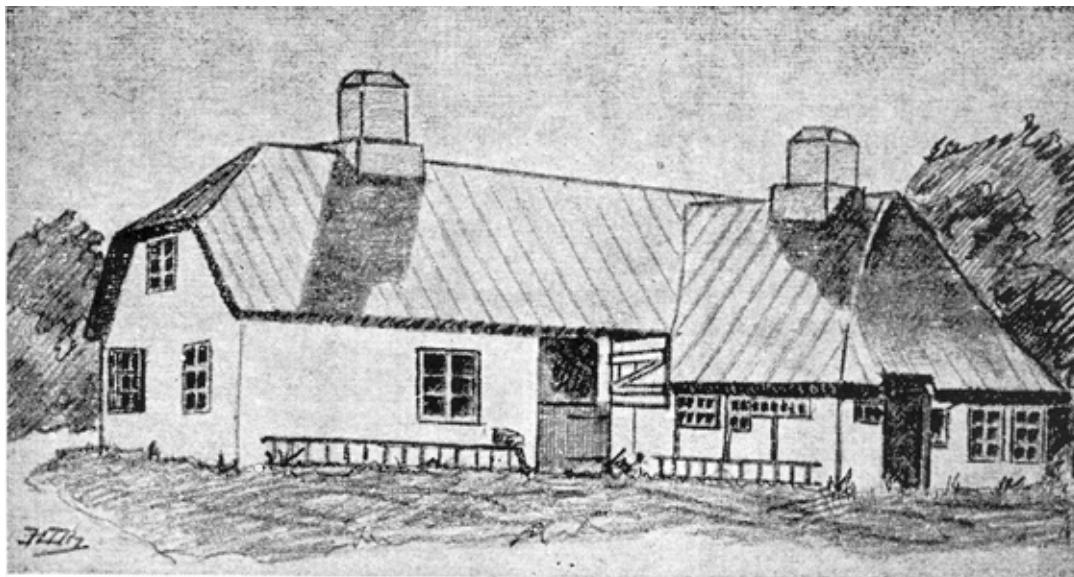

Palle Lauring citat:

”Man kan jo desværre ikke bygge gamle huse”

Af civilingeniør Henning Johansen
Kegstruplund 28, Birkerød

»Dahls hus«, ca. 1930

”Naar man paa Vejen fra Oddesund til Thisted er kommen forbi Ydby med dens mange dystre ‘Kauer’ og ‘Daase’ og herfra søger vestover til den kønne lille By, Vestervig med Liden Kirstens Grav og videre mod Nord, kommer man til et fattigt, vejrpusket Land, hvor Faarene selv ved Midsommertid har ondt ved at bjerge Føden. Det er en Klit- og Sumpeng, ens af Udseende Vinter og Sommer, Blaagrøn af Marehalm, rødlig af Skarvgræsser eller Lyng, der alene modstaar Havgusens Saltlud. Ufarbare Kærstrækninger tvinger Vejen ud i store Buer, og naar det en sjælden Gang er stille Vejr, driver der en tung Røg henover dem som over en Brandtomt.

Hist og her ligger der en Gaard eller en lyngtækket Hytte; men der er ofte flere Kilometer mellem Husene, og Byer findes ikke. Et enkelt Sted ses dog Begyndelsen til en Sammenflytning. I en Lavning, hvor der har dannet sig lidt Eng paa begge sider af et Moseafløb, ligger fire Huse, af hvilke det ene er en Skole ”.

Således beskriver Henrik Pontoppidan i det sidste kapitel af ”Lykke-Per” fra århundredeskiftet vejen til og egnen omkring Tolbøl by og skole i Lodbjerg sogn.

Der er al mulig grund til at fæste lid til hans beskrivelse, for vi finder det samme syn, hvis vi den dag i dag drager ud i landskabet nord for fyret, præget, som det er, af sandflugten, og ser mod nord mod Lyngby og samtidig skærmer det højre øje af, så plantagen ikke synes. Og den kom jo først til fra 1923 og dominerer nu sammen med klitterne, de resterende hede- og mosestrækninger; men også tavl på tavl af dyrket jord. Det er på den mest charmerende måde Lodbjerg sogn, egnen og hele den vestlige del af Sydthy kommune.

Men her drejer det sig alene om sognets ældste skole, som jeg sammen med min kone Karen, f. Schmidt, er den lykkelige ejer af. Når der i det efterfølgende omtales familierelationer, skal de forstås i forhold til Karen, der er tipoldebarn af husets oprindelige, første ejer.

Ja, han var mere end det! Han var omkring 1827 egenhændig husets grundlægger, ham, den gamle Niels Jensen Dahl, og efter ham fik stedet navnet ”Dahls Hus”. Han var, som det hed dengang, tømmermand, og at han var selvbygger, ses den dag i dag i husets ældste del, der er en ”Paraplykonstruktion” i bindingsværk, båret af svært tømmer af strandingsgods. Taget har været lyngdækket.

Niels Dahl - Amalie Dahl (død 1947)

Han giftede sig med Else Madsdatter fra Vestervig, og de fik sammen sønnen, der døbtens Jens Nielsen. Men han kaldte og underskrev sig altid Dahl, selv om han først - ved kongelig bevilling af 1905 - fik retten til at bære navnet. Han er den interessante person, når talen falder på huset i Tolbøl, og fra ham nedstammer alle nulevende grene af familien Dahl fra Thy.

Men først lige et par ord om hans nærmeste efterkommere.

3 børn fik han og Maren, f. Jensen, fra Hundborg: Niels Jensen Dahl, f. den 9. sept. 1868, Jens Kjærgaard Jensen, f. den 4. febr. 1871, der senere ligesom sin far antog navnet Dahl, og, som den yngste, Marie (med en forfærdelig masse mellemnavne) Dahl, f. den 4. febr. 1876, da Maren var 40 år gammel.

Marie var således gammelmandsbarn og blev født åndssvag. Hun fik en omtumlet, men kort skæbne, og hun døde på Den Kellerske Aandssvageanstalt i København allerede i efteråret 1893. Hun blev således blot 17 år.

Knægtene var der mere spræl i!

Den yngste, altså Jens, der havde sit mellemnavn efter en god ven af familien, fik sin uddannelse på dommerkontoret i Vestervig, fortsatte på sagførerkontor samme sted for så pludselig at bryde op for at prøve at fægte sig igennem som musikhandler i Holbæk. Det går af finansielle grunde ikke med denne forretning, så han får ansættelse i Banken for Holbæk og Omegn, hvor han finder sit blivende sted.

Han gifter sig i 1907 på kongebrev med en tidligere gift dame, Henriette Augustine Andersen, f. Davidsen, fra Holbæk.

Deres datter, Rosa Dahl-Andersen, der nu er 88 år, lever i bedste velgående hos en af sine døtre i Kolding. Hun besøgte så sent som her i sommeren 1988 det gamle hus i Tolbøl, hvor hun kunne berette om sine besøg i den tidlige barndom hos bedstefar, den gamle skolemester i

sognet.

Den ældste af Jens Nielsens sønner, Karens morfar, blev døbt Niels Jensen Dahl. Han var statsbanemand hele sit virksomme liv og flyttede derfor en masse rundt i riget. Det var derfor, hans mange børn i ægteskabet med Amalie, f. Jensen, havde vidt forskellige fødselsadresser. Det blev til 2 drenge og 6 piger, hvoraf den ældste, Mary, f. 1894, blev min svigermor, og den yngste af flokken, Ingrid, blev forfatter til interviewet med huset, som det kan læses i denne årbog.

Men tilbage til oldefar, der, som nævnt, er den virkelig interessante figur i husets historie og var en kendt personlighed i sognet og ud over dets grænser.

Han var klejn af vækst og lidt skæv i stellet; men kvik nok i hovedet, ja, også ganske udmærket med sine hænder, hvad husets nyere del fra omkring 1860 til 1870 bærer vidne om.

Den ældste, oprindelige del, som kun bestod af en enkelt stue med lerstampet gulv (nu redskabsrum, men tidligere i en periode aftægtsstue for gamle Niels Jensen Dahl og Else Madsdatter), en alkove (nu toilet) samt et køkken, hvis man da kan benævne et åbent ildsted med et så moderne begreb, udvidede han med egne hænder med en muret fløj, der nu indeholder storstue (den tidligere skolestue), spisestue, soveværelse, køkken(-er) og et par birum. Hele herligheden er på 90m², og hele grunden på ca. 1700 m² er omgivet af et stensat dige, også bygget af oldefar.

Han har givet haft hjælp af gode naboer for at magte disse opgaver; men knap af nogen faguddannet murer, for i så fald ville huset næppe være muret et fuldt skifte skævt og ej heller være komplet uden fundament eller fugtstandsede lag. Blot en rende i jorden, og så gik man umiddelbart i gang med at mure eller rettere kline soltørrede sten op med lerfuger imellem. Kun facaderne er af brændte sten.

Vinduerne med enkelte lag glas og dørene var, som de står den dag i dag, dog i en forynget udgave, så det må have været en klam fornøjelse at overvintre i huset i hine tider; men gode, lange, hjemmestrikkede underbukser og bommesier samt hjælp fra bilæggerovnene, i alt tre, hvoraf endnu to eksisterer, fik dem dog til at holde ud, oldefar til 1906 og oldemor til 1911.

Oldefars kendteste virke var hans funktion som skolelærer. Han var selvlært; men det

Maren Dahl f. Jensen
Født 1837 i Hundborg - død 1912 i Holbæk

Jens Nielsen Dahl
Født 1838 i Ørum - død 1906 i Tolbøl

forhindrede ham ikke i at undervise i dansk, skrivning, regning, sang og, ikke at forglemme, Luthers katekismus. Han førte sine elever til eksamen i Ørum, hvor der hvert år var biskoppelig visitats, og hvor han bestod med glans, ja, endog så godt, at han også blev tilkaldt til netop skolen i Ørum, når embedet af den ene eller anden grund var vakant. Han fortsatte med lærerkaldet til 1890, hvor en uddannet lærer blev ansat til at bestride ungerens boglige dannelse. Men altså, i over 30 år fulgte oldefar sin kaldelse til enelærer - dog kun om vinteren. Om sommeren travede ungerne til Ørum.

Nu har skolegerningen næppe været særlig givtig, så han supplerede de sparsomme indtægter, der som oftest blev ydet i form af naturalier, med udkommet fra den høkerforretning, han drev ved siden af. Han handlede med lidt af hvert, enkle købmandsvarer såsom mel, gryn, sukker og andet til den søde tand; men også træsko og visse tekstiler stod på varelisten.

Butikslokalet var det lille rum i husets nordvestlige hjørne, og man kom ind gennem det daværende køkken, som i dag fungerer som grovkøkken. Her stod, og står, også komfuret, men det nuværende, som ikke længere kan fungere, er ikke det oprindelige. Brændslet til det og ovnene kom i de tidligste tider i form af tørv og de såkaldte havtørv, som var noget sort, organisk stof, man skar og stadig kan se ved Kræn Vester.

Måske har han også solgt produkter af egen tilvirkning, for han var, som nævnt, ferm med sine hænder. Han lavede papirklip, hvoraf nogle endda skal være landet på museum, og andre

stadig er i familiens eje.

Til sangundervisningen brugte han sin violin, som han var så god til at spille på, at han ofte blev kaldt af huse med den under armen for at spille op til dans rundt omkring.

Han kunne skrive skønskrift endog særdeles smukt, så man brugte ham til at kaligrafere kønne vers, som han selv forfattede til festlige lejligheder, f.eks. bryllupper. I familien findes endnu mindst et eksempel på denne kunst, så oldgammel som skrivekunsten.

Disse udenoms gøremål må have givet ham lidt ekstra, for han kunne i hvert fald købe jordtilliggender til ejendommen. Det fremgår af et gammelt skøde dateret den 18. dec. 1871, at han ejede nogle af de gamle, nu nedlagte ejendomme, der lå sydøst for skolen samt et stykke af Lodbjerg Klit. Hvornår han igen har afhændet disse matrikelnumre, ved jeg endnu ikke, men de indgår i dag hovedsagelig i Johannes Sørensens ejendom.

Jeg mener nu at have givet læseren et indtryk af oldefar, og tilbage står blot at føre historien frem fra 1911, hvor oldemor forlod stedet og til 1983, hvor Karen og jeg overtog herlighederne.

En kongelig kapelmusikus Krause købte stedet i 1911, men ønskede kun at anvende det til udlejning. Han har, efter det foreliggende, kun opholdt sig et par måneder i alt på egnen, men dog længe nok til at anbefale lokaliteten til sin kollega og svigersøn, Adam Poulsen, den kongelige skuespiller, der sværmede i "Renæssance" og "Der var Engang" med musik af Lange-Müller, og som lod "Tolbølhus", vor nærmeste nabo opføre i 1919. Her levede multikunstneren Leo Estvad med sin Grethe i en

lang årrække som familien Schmidts bedste venner.

Krause solgte huset tilbage til slægten Dahl i 1930, hvor min svigerfar sammen med sin svigerfar, som jo var søn af huset, købte det til sommerresidens.

Fra denne periode af husets historie, som i øvrigt ikke skal gøres til genstand for nærmere omtale her, og som jeg vil betegne som den Schmidt/Dahlske æra, er jeg nødt til at fremhæve en bestemt person både for hendes egne fortjenesters skyld, men også fordi hun ligesom byggede en bro mellem oldefar og vor generation.

Det er hele sognets Petra, den stoute kone Petra Raahs-Kristensen, som frem til sin død i 1952 var en skattet figur i mine svigerforældres og deres børns ferieliv, jeg her tænker på.

Oprindelig var hun vist bornholmer og drev i sin ungdom bl.a. et pensionat i Gudhjem; men som barn af en fyrpasser landede hun på fyret i Lodbjerg. Her blev hun senere gift med gdr. Jens Kristensen i Tolbøl.

Senere, formentlig efter opnået pensionsalder, trak ægteparret sig tilbage til ejendommen "Granly", og blev herved nærmeste nabo til skolen og oldefar. Petras mand bestred herfra hvervet som strandfoged.

Petra selv kunne berette om, hvordan hun som ung kone med kurv over arm besøgte oldefar for at skaffe forsyninger fra ham i hans egenskab af "Detaillist", som han nu benævnedes f.eks. i mandtalslisten fra 1890. Han fungerede tilsyneladende næppe længere som lærer.

Hun var en glimrende fortæller og havde en levende fantasi, man skulle næppe tage hende som sandhedsvidne, bl.a. når hun med autoritet og verve hævdede, at Danmark og England var landfaste for blot 400 år siden. Vist kunne man engang gå tørskoet fra Sydthy til Skotland ved blot at traske ret vesterud; men man skal dog et par år eller flere tilbage i tiden. Det, hun måske havde fået galt i halsen, var beretninger om forsvundne byer, der, som Vester Agger, Nabe, Bollum og Toft, som havets anstrengelser kombineret med en stadig pågående landsænkning nordenfjords, i dag befinder sig i dybet langt til søs vesten for Agger Tange.

Hvorom alting er, så fornægtede hendes fortid som pensionatsværtinde sig ikke. Når familien Schmidt efter en lang, flerdages rejse i den gamle Plymouth-Crysler i alt 7 mand høj

udasede nåede sit drømmemål, stod middagsbordet dækket i "Granly", og ikke altid til ungerens udelte begejstring. De kunne godt tænke sig at sætte andet til livs end gule ærter og fedt flæsk med børster i sommervarmen.

Selv nægtede hun sig heller ikke føden, hun var, for at sige det mildt, overvægtig ligesom sin hund, Tutna, som jeg bogstavelig talt har set strande på et dørtrin på sin tykke bug. Skulle hun, Petra altså, til middag i den Schmidtske sommerbolig, har jeg set hende arrivere, tronende på en spisestuestol, snildt fastgjort til en trillebør, kørt med øvet hånd af Jokum, hendes tro logerende gennem mange år. Hendes knæ nægtede at bære de mange kilo længere.

Hun hørte, ligesom oldefar, til sognets mere markante skikkelser sammen med den tidligere plantør, Geleff, der altid hævdede det synspunkt, at han var landsforvist til Lodbjerg Klitplantage og nok skulle "vende hjem til Danmark" i skikkelse af Sorøegnen, hvorfra han stammede. Det opnåede han ikke. Han fandt sin død ved Sæby, snart så langt væk fra Sorø, man kan komme inden for rigets grænser.

Men tilbage til den foreløbige afslutning på husets historie, der nu kan betegnes som de Schmidt/Johansenske decenier, altså fra 70'erne til denne dag. Men hvordan Karen og jeg så overtog efter min svigerfars død er en helt anden historie, som ikke skal skrives her, omend den på art og vis er både dramatisk og lærerig.

Karen begyndte sine sommerophold i Thy i 1930, mens jeg først som nyforlovet ungersvend og nybagt student kom dertil i 1946. Efterhånden er det lykkedes os at udbygge husets faciliteter, så sæsonen har kunnet udvides betydeligt; men en rigtig vinter giver vi os næppe i kast med under de herskende forhold.

Yderligere blot dette: arvefølgen er sikret i endnu et par generationer gennem vor datter, svigersøn og de to børnebørn til den side.

Nej, man kan ikke bygge gamle huse; men man kan overtage ansvaret for dem et stykke tid, holde af dem og, efter fattig evne, prøve at bevare dem.

Kilde: Sydthy Årbog 1988, side 25-29.